

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СТАЛІ ВИКЛИКИ*

Казакова Надія Артурівна

канд. геогр. наук, доцент
зав. каф. міжнародних економічних відносин ім. Артура Голюкова
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: kazakovan@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4592-1466>

Булгакова Ольга Олексіївна

студентка
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61022,
e-mail: olgabulgakova199@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0077-6728>

Стаття є присвяченою визначенню нових тенденцій та сталих викликів гендерної політики ЄС в Україні, що стало особливо нагальним та неминучим в умовах пост-пандемічної глобальної кризи, спровокованої поширенням коронавірусу COVID-19. Предметом дослідження в статті виступають зовнішні та внутрішні кроки з боку влади щодо втілення гендерного рівноправ'я в усіх сферах буття українського народу, починаючи з 90-х років минулого століття і до сьогодні. Мета даної роботи полягає в аналізі основних етапів гендерної політики Європейського Союзу в Україні та визначенню основних шляхів її запровадження на економічному, правовому, соціальному та науково-освітньому рівнях. Завдання: провести аналогії та відокремити головні відмінності щодо імплементації різноманітних механізмів гендерної рівності в нашій державі та країнах-членах ЄС; здійснити детальний аналіз ключових гендерних віх та концептів, що є закладеними в Європейській політиці сусідства («ЄПС»); простежити динаміку та основні тенденції гендерних рейтингів України на підставі Глобального звіту про гендерний розрив та розглянути перспективи подолання будь-яких проявів гендерної нерівності в нашій державі. Загальнонаукові методи, що були використані в цій роботі: історичний – для чіткої хронологізації тих або інших явищ міжнародної арени, що у різноманітний спосіб впливали на розвиток гендерної політики в Україні; компаративний та контент-аналіз – для виокремлення основних тенденцій розвитку рівноправ'я між представниками обох статей та різних гендерів в країнах ЄС (взятих у даному випадку за зразок) та в нашій державі з урахуванням особливостей менталітету та так званого «психологічного» генотипу кожного з обраних народів. Отримано такі результати: гендерна політика ЄС в Україні є складовою соціальної політики нашої держави й саме тому і досі залишається у недостатній спосіб підтримуваною низкою провідних інститутів загальнонаціонального значення. Висновки: актуалізація проблематики гендерного рівноправ'я в нашій країні є наразі обумовленою двома головними чинниками – зростанням кількості самогубств серед представників чоловічої статі внаслідок психологічно-економічної кризи, зумовленої наслідками пандемії COVID-19 та значного «стрибка» щодо такого явища як домашнє насильство внаслідок поширення вже зазначеної інфекції; необхідним є введення загальнодержавних освітніх програм з поширення академічних знань щодо проблематики гендерного рівноправ'я з-посеред всіх кластерів українського суспільства, особливо для дітей, молоді та людей похилого віку, яких прийнято відносити до найбільш вразливих категорій населення в будь-якій країні.

Ключові слова: гендер, гендерна політика, Європа, ЄС, міжнародні відносини, Стратегія гендерної рівності, фемінізація.

Постановка проблеми. Гендерна політика завжди була однією з базисно-фундаментальних основ для усебічного розвитку будь-якої країни світу. Така тенденція зумовлена, в першу чергу, тим, що вплив

гендерного чинника є ключовим індикатором соціально-економічної готовності суспільства до будь-яких змін. Саме тому просування такої соціальної, політичної та філософської ідеології як фемінізм стало визначним у всьому

* **Cite as:** Kazakova, N., Bulhakova, O. (2021). Gender Policy of the European Union in Ukraine: New Trends and Constant Challenges, *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*. 13, 8-17. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2021-13-01>

різноманітні шляхів розвитку й здобуття так званої «гендерної справедливості» всіма країнами-членами Європейського Союзу. Для нашої держави ця проблема набула особливої значущості з моменту Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, адже забезпечення гендерної рівності населення і з боку влади є однією з ключових поточних умов щодо повноцінного прийняття нашої Батьківщини до лав цього міжнародного утворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Оскільки ця проблематика є не тільки загальноукраїнською, а й загальноєвропейською та міжнародною, то теоретико-дослідницький базис з неї є вельми масштабним та різноманітним.

До того ж зрозуміло, що ці питання з середини минулого століття вивчалися та продовжують вивчатися не тільки фахівцями спеціалізованих органів та агентств ЄС з цього напрямку, як от, наприклад, ЄІР (Європейським інститутом із гендерної рівності), а й низкою науковців з соціологічної, економічної, політичної, біологічної, історичної та навіть медичної та географічної галузей. Так, наприклад, найбільш відомими зарубіжними спеціалістами зі сфери вивчення гендеру в історико-соціологічному, лінгвістичному, міжнародному й крос-європейському дослідженнях є А. Лінн, В. Брюсон, П. Вайль, Ш. Хупер, Д. Хісманс, Д. Хіндман, М. Кіммель, Е. Кофман, А. Нічольсон, С. Прайк, Р. Ширін, К. Рейнман, К. Сільвестр, М. Вайнер, А. Вейлер, К. Дзюд, В. Колінс та інші. Своєю чергою не можна оминати надзвичайно вагомий внесок до цього напрямку як російських, так і українських вчених, серед яких нами були обрані праці Айвазової О., Хасбулатової М., Костикової І., Крикової І., Мархініної В., Тукачевої Ю., Шмелевої О., Артеменко А., Гентош А., Кісь О., Пузак Н., Смольницької М., Таліної І., Уварової О., Ганзинської Т., Найдич М., Кісельової О. і т.д. На наш погляд, наявність у вітчизняній науці такої багатой та різноманітної бази з гендерних досліджень в політично-міжнародному вимірі свідчить про постійні теоретичні розробки зусилля українських науковців в цьому напрямі й, отже, стимулює прогрес практичної реалізації всієї палітри нововведень з цієї галузі на національному, законодавчому, політичному, економічному, загальнокультурному та інших рівнях.

Метою статті є з'ясування провідних стратегій, цінностей та найкращих практик ЄС щодо запровадження гендерної політики в країнах-членах цього міжнародного об'єднання шляхом комплексного вивчення теоретичної бази та практичних ситуацій щодо її реалізації, з подальшим наданням оцінки просуванню гендерної політики ЄС в Україні, виявленню її

основних особливостей, переваг та недоліків (за наявністю останніх) для нашого суспільства.

Виклад основного матеріалу. Як вже неодноразово зауважувалося, підтримка гендерної рівності у своїх країнах-членах та на всій території Європи лежить в основі провідних цінностей ЄС.

Негативні гендерні стереотипи, обумовлена ними психологічно-економічна «прірва» у призначенні заробітних плат для представників обох статей, несприятливі або невизначені умови щодо праці та здобуття освіти, зниження рівня участі виборців жіночої статі у політичному житті своїх країн, високий рівень безробіття серед жінок та низка інших різнопланових обмежень з усіх приватних та професійних сфер, включаючи обмежений доступ до кредитів для жінок-підприємців – все це свідчить про необхідність посилення підтримки можливостей жінок та гендерного балансу по всьому європейському регіону.

Своєю чергою, для європейських країн, що не є членами ЄС, визначена проблема набула особливої значущості та «гостроти», адже вони, через вищезазначений аспект, є найбільш схильними як на законодавчому, так і загальногромадському рівні до виникнення невірних концептуальних конотацій визначення гендерної політики та її реалізації для своїх народів.

Гендерна політика, яка для держав-членів ЄС стала вже давно одним з ключових напрямів загальнодержавного розвитку є новою для України та решти країн регіону Східної Європи, які в більшості своїй є ексрадянськими республіками. Але і на наших теренах вона має певний генезис та розвиток становлення, які призвели до тих результатів з цього напрямку, які ми маємо наразі.

Так, наприклад про розвиток гендерної політики в нашій державі можемо говорити лише починаючи з 90-х років минулого століття, тобто після розпаду СРСР і проголошення її незалежності та суверенності, відповідно.

При цьому маємо одразу ж зауважити, що провідною її особливістю стало те, що вона з самого початку «росла» на підґрунті міжнародних рекомендацій, договорів, конвенцій та інших нормативно-правових документів, ратифікованих Україною та згодом регульованих національним законодавством задля гарантування рівних прав та можливостей для представників обох статей [1].

Таким чином, можемо говорити про те, що законодавче регулювання гендерної політики української держави головним чином встановлювалося згідно з нормативними правовими актами міжнародного рівня, які істотно вплинули на її зміст протягом наступних двох десятиліть.

Отже, ще з минулого століття, головні ідеї та цінності щодо гендерної рівності почали

втілюватися в Україні, насамперед на державному рівні шляхом «позичення» кращих загальноєвропейських та загальносвітових підходів до встановлення гармонічної рівноваги представників обох статей у всіх сферах суспільного та політичного життя.

Разом з цим, однак, офіційного юридичного закріплення поняття «гендерної політики» не існує у вітчизняному законодавстві ще й наразі.

Версій, зрозуміло, чимало, але все ж таки найбільш компетентним, охоплюваним та загальним, тобто таким, якого дотримується більшість українських науковців є наступне: «гендерна політика являє собою напрям діяльності держави, метою якого є реальне утвердження рівних прав та забезпечення рівних можливостей для представників обох статей шляхом надання гарантій їх рівної участі у всіх сферах громадського життя, створення збалансованої системи пільг та соціального захисту для жінок і, що важливо, для чоловіків, а також забезпечення рівних можливостей на ринках праці, у сфері освіти, тощо» [2, с.189].

Саме з того часу, відповідно, державна політика, спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, почала визначатися як гендерна політика, оскільки проблема реалізація цінностей гендерної рівності стала наскрізною і потребувала належного регулювання.

Згодом це регулювання отримало назву механізму гендерної рівності, під яким наразі розуміють впорядковану систему міжнародних, регіональних та національних організаційних структур державного та громадського характеру, діяльність яких спрямована на утвердження цінностей гендерної збалансованості обох статей, яка повинна проявлятися, зберігатися та бути дотриманою в усіх сферах особистісного, соціального та професійного життя, а також забезпечувати реалізацію гендерних стратегій та відповідної гендерної політики в усіх зазначених напрямках [3, с.197].

Саме тому в 2003 році в ЄС була створена, а згодом почала діяти так звана Європейська політика сусідства або, скорочено, «ЄПС» (англ. European Neighbourhood Policy: ENP), яка мала на меті створити нове підґрунтя для розвитку або започаткування відносин з державами-сусідами країн ЄС з різних напрямів, в тому числі гендерної політики [4, с.2]. У січні 2007 року в його рамках був запроваджений «Інструмент Європейського інструменту сусідства й партнерства (ІЄСП), який сприяв зміні реалізації Програм технічної допомоги TACIS (охоплював країни регіону Східної Європи, Кавказу, Середньої Азії, Російську Федерацію, тощо) та MEDA (держави Середземномор'я) [5].

Отже, як стає зрозумілим цей потужний інструмент мав використовуватися не тільки

для врегулювання виключно європейських проблем, а й міжнародних загалом: сприяти стабільності, безпеки і процвітання сусідніх країн без розширення ЄС.

Також, на підставі цього в рамках «ЄПС» були в окремому порядку розроблені та рекомендовані до реалізації два спеціальних документи для формування і підтримки як відносин між ЄС та Україною, так і євроінтеграційних процесів нашого національного рівня загалом:

1) План дій «Україна – Європейський Союз», який був схвалений Кабінетом Міністрів України від 12.02.2005 року [6];

2) Документ «Європейський інструмент сусідства та партнерства для української державної стратегії 2007–2013 років» [7, с.2].

Більш детально про це, зокрема, йшлося в спеціальному розділі першого документу під назвою «Політичний діалог і реформа». Так, наприклад саме в дев'ятому параграфі його підрозділу «Демократія, влада закону, права людини й основні свободи» йшлося про «продовження зусиль щодо забезпечення рівності чоловіків і жінок в суспільстві та економічному житті».

Окрім цього, всім Планом дій передбачалося поглиблення «гендерного діалогу» у таких сферах як: політика, економіка, соціальні послуги та забезпечення, юстиція, транспорт, енергетика, інформаційне суспільство, навколишнє середовище, тощо. Переважно це стосувалося частки представництва жінок у кожній з зазначених галузей, рівній з чоловіками оплаті їхньої праці.

Але, на жаль, попри те, що все, здається, було максимально конкретно визначено, реальних змін в українському суспільстві не відбулося, позиції нашої держави в різних міжнародних рейтингах навіть погіршилися.

Найяскравішим підтвердженням цьому є Глобальний звіт про гендерний розрив за 2016 рік (англ. Global Gender Gap Report: GGGR), представлений Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) [8], відповідно до якого наша Батьківщина посіла 69 місце за індексом гендерної рівності у рейтингу 144 країн, випередивши на 6 позицій РФ (75 місце), але відставши на 39 позицій від Республіки Білорусь (30 місце).

Ми зробили акцент саме на цьому році через те, що саме тоді показник нашої країни виявився найнижчим за весь період імплементації щорічного дослідження цією міжнародною структурою, починаючи від 2006 року. До топ-десятки країн за індексом гендерної рівності тоді увійшли Ісландія, Фінляндія, Норвегія, Швеція, Руанда, Ірландія, Філіппіни, Словенія, Нова Зеландія та Нікарагуа [9].

Якщо ж звернутися до завершення реалізації вже зазначеного нами Документу

«Європейський інструмент сусідства та партнерства для української державної стратегії 2007–2013 років», тобто до 2013 року, тоді отримуємо дані про те, що Україна, відповідно до цього ж Звіту, отримала 64 місце за показником гендерної рівності [10, с.8].

Цей індекс своєю чергою розраховується на основі статистичних даних про співвідношення нерівності між чоловіками та жінками (англ. «gender gap») за чотирма ключовими відповідно до точки зору провідних фахівців ВЕФ сферами:

- 1) Економічних і кар'єрних можливостей;
- 2) Рівня доступу до освіти;
- 3) Охорони здоров'я та соціального становлення;
- 4) Політичних прав та можливостей.

Зрозуміло, що наша країна не є якимось особливим виключенням з-поміж екстрадянських республік або не членів ЄС, які протягом не одного десятиліття прагнуть стати частиною цього наддержавного об'єднання стосовно індексів в зазначених рейтингах.

Однак, все ж таки, порівнюючи сучасні дані щодо гендерної рівності з показниками минулих років, не можна не визнавати того, що наразі стан її в Україні все ж таки не поліпшився, і навіть не зберігся, а погіршився.

Так, наприклад найкращий результат наша держава останній раз продемонструвала в далекому 2006 році, посівши 48-му позицію за цим рейтингом. Досить суттєво позиції України знижались також і протягом періоду з 2014-го (56 місце) по 2015-ий роки (67 місце). За підсумками 2017 року в нашій країні було 61 місце у рейтингу 144 країн, а за результатами наступного, тобто 2018-го – 65-те з-посеред 149 країн [11].

Оскільки цей Звіт складається наприкінці кожного року, то дані за минулий рік, тобто 2019-ий, були опубліковані вже у 2020 році. Відповідно до них Україна посіла 59 місце за цим показником [12].

Між цим, паралельно до цих процесів відбувалися, звичайно, і позитивні зміни. Так, наприклад, із ратифікацією Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році можемо говорити про початок нової ери гендерної політики ЄС на Україні [13].

Наступним кроком стало затвердження Кабінетом Міністрів України «Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року» [14], метою якої стало впровадження гендерних підходів до усіх галузей життя українського народу. Окрім того, цього ж року проблема рівноправ'я обох статей в державних структурах була включена до «Стратегії розвитку державного управління на період 2016-2020 років» [15].

Місією цього документа стало створення ефективної системи адміністративного

управління, яка мала відповідати механізмам державного управління ЄС, та здатна була б формувати та здійснювати комплексну державну політику, спрямовану на сталий соціальний розвиток та адекватну реакцію з боку всіх представників національного суспільства на всі внутрішні та зовнішні виклики, а також надавати громадянам якісні державні послуги та забезпечувала б оптимальне використання державних фінансів з цього напрямку.

У серпні цього ж року Міністерством соціальної політики був представлений проект Концепції Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків вже на період до 2021 року, але затвердили його не весною 2017 року, як планувалося напередодні, а тільки 11 квітня 2018 року [16].

Таким чином, цим програмним документом передбачалося [17]:

- 1) розширення та поглиблення чинної нормативно-правової бази з цього напрямку;
- 2) включення так званого «гендерного компонента» до різноманітних програм соціально-економічного розвитку українського суспільства;
- 3) оновлення, вдосконалення та подальший розвиток механізму правової експертизи гендерних питань;
- 4) оновлення та розширення переліку статистичних індексів, диференційованих за статтю;
- 5) зменшення гендерного дисбалансу у галузях державної служби та адміністрування людськими ресурсами (зокрема, розробка та впровадження курсів підвищення кваліфікації для державних службовців та інших посадових осіб місцевих органів влади з питань гендерного рівноправ'я, збалансування забезпечення та задоволення можливостей та потреб представників обох статей рівномірно тощо);
- 6) вдосконалення інструментів щодо реалізації права на захист від дискримінації за ознакою біологічної статі;
- 7) запровадження гендерної інтеграції до різноманітних програм реформ тощо.

Іншою позитивною дією, яку реалізував уряд нашої держави задля забезпечення та підтримки гендерного балансу в українському суспільстві стала розробка «Стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020», яка стала першим офіційним документом, що визначив ключові принципи, цілі, мету, цільові аудиторії, галузі імплементації та реалізації державної політики з гендерного балансу та недискримінації в освітньо-наукових процесах [18].

Разом з цим, вивчаючи у даному підрозділі впровадження гендерної стратегії саме ЄС на Україні, не можемо не згадати про інші міжнародні документи всесвітньої значущості,

які значною мірою посприяли встановленню гендерного балансу в нашому суспільстві.

До них слід віднести зокрема розпорядження Кабінету Міністрів України № 113-р від 24 лютого 2016 року про затвердження Національного плану дій щодо виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до поточного, тобто 2020-го року [19].

Попри те, що цей план мав стати свого роду «катализатором» всіх процесів та дій, що мали сприяти реалізації узгоджених заходів з цього напрямку, які мали впроваджувати та координувати різноманітні спеціалізовані структури, очікувано позитивних оцінок та схвалення з боку провідних українських експертів з цієї галузі він не отримав.

Такий певного роду парадокс був обумовлений низкою аспектів, головними з яких стали наступні:

1) Цей документ із самого початку мав рекомендаційний, а не є обов'язковий характер, оскільки вищезазначена постанова з боку влади лише пропонує, а не вимагає його забезпечення місцевими національними органами влади, Державною судовою адміністрацією та Службою безпеки тощо;

2) У тексті документу не йшлося про загальну необхідність оприлюднення щорічних результатів його виконання. Це згодом призвело до того, що всі навіть зроблені звіти захищалися на полицях архівів спеціалізованих українських відомств, як от Міністерства соціальної політики та Кабінету Міністрів.

3) План передбачав реалізацію 49 заходів, але через наявність серед визначених джерел фінансування досить загальної категорії «інших джерел» (фінансування), з самого початку стимулювала появу сумнівів щодо їх належної реалізації на практиці.

4) Ці експертні побоювання згодом підтвердилися, обумовлені головним чином співвідношення ресурсів, що мали надходити з кожного визначеного планом фінансового джерела: з державного бюджету – 3,2%, з місцевих бюджетів – 29,75%, з інших джерел – 67,05%.

Останній аспект, зокрема, є одним з найголовніших «болів» з боку нашої влади щодо реалізації гендерної політики та значною мірою обумовлює недосконалість її визначення й реалізації донині.

Так, наприклад, у порівнянні з державним «внеском» у розвиток цього виду політики, маємо визнати безперечність того, що переважну більшість гендерних проєктів фінансує або ЄС, або інші міжнародні організації світу, що, власне, і було черговий раз підкреслено цим планом.

До цих структур відносяться:

1) Агентство США з міжнародного розвитку (USAID);

2) Ізраїльська агенція з розвитку міжнародного співробітництва (MASHAV);

3) Канадське агентство міжнародного розвитку (CIDA);

4) Шведське агентство міжнародного розвитку (SIDA);

5) Швейцарське бюро співробітництва (ШАРС/SDC);

6) посольства країн-членів ЄС та інших держав світу (Австрії, Великобританії, Данії, Нідерландів, Норвегії, Німеччини, Фінляндії, Японії, і т.д.);

7) низка недержавних фондів (Генріха Бюлля, Фрідріха Еберта та інші).

Але все ж таки саме ЄС у період з 1995 по 2014 роки забезпечив Україну найбільшим обсягом технічної та гуманітарної допомоги, спрямованої на досягнення рівноправ'я між представниками обох статей.

Окрім того, впродовж 2008-2011 років він виділив 14 мільярдів євро Програми розвитку ООН (ПРООН), Міжнародній організації праці (МОП), Дитячому фонду ООН (ЮНІСЕФ) та Раді Європи задля реалізації ними проєктів, метою яких є забезпечення рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків з усіх сфер по всьому світові, в тому числі на теренах й нашої Батьківщини [20].

До того ж саме ці організації та фонди найчастіше виступають в якості «інших джерел» фінансування впровадження гендерної політики в українському суспільстві, про що, власне і йде мова у Національному плані дій на 2016-2020 роки.

До того ж, окрім всіх вищезазначених документів не можемо не згадати про проєкт Спільну декларацію за результатами саміту Східного партнерства у Брюсселі (листопад 2017 року), яка черговий раз актуалізувала прихильність країн-членів ЄС до просування рівності між чоловіками і жінками і сприяння розширенню можливостей жінок у всіх напрямках їхньої життєдіяльності [21].

Також в ній був зроблений акцент на зосередженні інтересів світового суспільства на важливості створення активного громадянського світового суспільства та забезпечення гендерної рівності для вивільнення повного економічного і соціального потенціалу цього суспільства, що своєю чергою зумовить повсюдне прискорення економічного розвитку і зміцнення соціальної згуртованості всіх народів XXI століття (п. 5).

Текст цього нормативного акту своєю чергою базується на загальному робочому документі «Східне партнерство – 20 результатів до 2020 року. Зосереджуючись на ключових пріоритетах і реальних результатах» (останнє оновлення відбулося в червні 2017 року) [22].

Головна заслуга цієї загальної доповіді всіх країн-учасниць ЄС, полягає в тому, що вона, увібравши думки представників їхніх урядів

щодо розвитку гендерної політики як серед них, так і держав, які не є членами цього міжнародного об'єднання, чітко визначила основні вектори розвитку даного напрямку для країн Східного партнерства, до яких відноситься і наша країна.

До того ж важливо відзначити, що сама тематика гендерної рівності в цьому документі була не виділена в якості окремої «підцілі», як це дуже часто робиться в низці нормативно-правових актів чи рекомендацій, а є наскрізною, першочерговою метою всього цього документа, що само по собі дозволяє говорити про розуміння важливості інтеграції гендерного підходу в позначені документом сфери для кожної з країн, які відносять до так званого розширення ЄС.

І, продовжуючи дослідження гендерної політики ЄС в Україні не можемо не пригадати останніх подій, імplementованих в нашій державі за підтримки цієї міжнародної структури.

Так, наприклад, 1 травня поточного року представники поліції, а також Міністерства внутрішніх справ України, які є фахівцями з імplementації заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, взяли участь в онлайн-семінарі з питань протидії сексуальному та гендерному насильству, а також насильству над дітьми під час поточного загальносвітового карантину XXI століття, спричиненого пандемією Covid-19 [23].

Цей захід є зумовленим підвищенням рівня дій психологічного, економічного, сексуального та фізичного характеру, одним словом – домашнього насильства у всіх його різноманітних формах та видах і, відповідно, ще більшої поточної уразливості жінок та дітей до нього в тих умовах, що склалися, в тому числі, і в Україні.

Семінар був організований за участю міжнародних експертів, трьох співробітниць правоохоронних органів (Сарі Раутарінти з Фінляндії, Светли Петрової з Болгарії та Катажини Цигал з Польщі), а також експерта з питань прокуратури (Паоло Палаццо з Італії) за особистісним запрошенням та запитом Катерини Павліченко, заступниці міністра внутрішніх справ, Національної поліції (НПУ), а також Консультативної місії ЄС в Україні (КМЄС).

Таким чином, протягом цієї міжнародної двогодинної онлайн-консультації фахівці поділилися своїм баченням проблеми з аудиторією, проаналізувавши рівень загострення або, навпаки, зниження рівня «проблемності» цієї ситуації в країнах-членах ЄС, а також поділившись особистісним професійним досвідом та спостереженнями щодо того, як поліція та судова система їхніх країн діє за таких умов та адаптується до протидії домашньому насильству під час

карантинних обмежень та вимушеної ізоляції людей.

Отже, у результаті багатостороннього міжнародного діалогу як закордонні, так і вітчизняні експерти дійшли висновків про те, що:

1) Ситуацію щодо домашнього насильства стало складніше відстежувати та фіксувати за умов, що склалися, і, відповідно, своєчасно реагувати на неї;

2) Міжнародні загальноєвропейські правоохоронні органи та поліція кожної з країн-членів ЄС максимальних зусиль задля продовження боротьби з цим негативним явищем та підвищення механізмів щодо протидії йому у якомога скоріші терміни;

3) В одних європейських країнах згідно з чинними відомостями (звертання громадян) рівень домашнього насильства значно зменшився, а в інших, навпроти, – значно підвищився. Між тим через вже зазначені об'єктивні складнощі відстежування цих випадків, обумовлені карантинном, сьогоденну статистику зменшення або збільшення цих випадків не можна вважати якісною та точною [24].

Позитивним кроком України з цього напрямку ми вважаємо створення спеціальної гарячої лінії для повідомлення про домашнє насильство. Таким чином, наразі, усі громадяни та громадянки нашої держави, які потребують фахову юридичну та психологічну допомогу фахівців через особистісний досвід цього негативного явища, можуть телефонувати на номер 1547. Паралельно з цим продовжує свою невпинну роботу з цього ж напрямку міжнародна громадська організація, яка «La strada» має свій офіс на території України та власну гарячу лінію спеціально задля розв'язання цих питань протягом вже кількох років [24].

Однак інформація, яку наразі надає цей міжнародний суб'єкт не є позитивною для українського суспільства – фахівці сповіщають, що кількість дзвінків з приводу домашнього насильства зростає щонайменше на 20% з моменту початку карантину.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши основні ідеї та цінності гендерної рівності ЄС на різноманітних прикладах як законодавчого, так і практичного втілення у нашій країні та частково інших, можемо зробити наступні висновки щодо нашого дослідження:

1) новий рекомендаційний документ цього міжнародного об'єднання (Стратегії гендерної рівності Ради Європи 2018-2023) не просто «увібрав» досягнення першого однойменного документа Ради Європи 2014-2017 років, а й значно розширив спектр визначених попередньо проблем, що своєю чергою зумовило появу цілі про захист прав мігрантів та шукачів притулку жіночої статі, адже остання проблема набула особливої актуальності наразі й потребує термінового вирішення і в Україні;

2) окрім як ніколи актуальної проблеми жінок та дітей-мігрантів, а також інших зазначених небезпек стосовно жінок, відповідно до завдань кожної цілі зрозумілим стає те, що першочерговою та найгострішою проблемою як для країн Європи, так і всього світу загалом залишається все ж таки проблема домашнього жіночого та дитячого насильства, обумовлена значною мірою недостатньо сформованою єдиною законодавчою базою регулювання щодо покарання за скоєння злочинів з цього напрямку, а також недостатньої інформаційної бази та найчастіше навмисно прихованої статистики;

3) усі країни-члени ЄС продовжують невпинну роботу з напрямку встановлення, збереження, підтримки та законодавчого закріплення гендерної рівності чоловіків та жінок ХХІ століття з усіх сфер, однак й досі потребуються чимало зусиль як провідних експертів Європи, так і всієї світової наукової спільноти і громадськості зокрема задля найскорішого розв'язання більшості проблем з цього напрямку;

4) попри те, що основні ідеї та цінності гендерної рівності політики ЄС є визначеними у низці його положень, рекомендацій та зводі законопроектів, на практиці ставлення країн до виконання їх є різним. Так, наприклад, економічно- та політично-передові держави часто є найбільш дискримінаційними стосовно їх громадян, про що яскраво свідчать відомості звіту ЄІПР за минулий рік і, нашого графіку, відповідно;

5) між тим країни саме цього міжнародного об'єднання є зразковими для всієї міжнародної спільноти з імплементації

найкращих за результатами стратегій, які дозволяють просувати політику рівноправ'я чоловіків та жінок на всіх рівнях:

6) як яскраво свідчать нещодавні події вже поточного року ЄС прагне, як і раніше, просування та закріплення своїх гендерних практик та цілей у першу чергу на загальнозаконодавчому рівні, оновлюючи стратегії та повноваження всіх своїх структур задля впровадження цього;

7) зрозумілим і, поки що, на жаль, не вирішеним залишається той факт, що всіх цих теоретично-юридичних імплементацій дуже замало для реальних змін у житті. Тож працювати в цьому секторі варто вже більш зміцнюючи акцент на практичне втілення прописаних директив, законоположень, рекомендацій тощо;

8) відлік становлення гендерної політики на території нашої країни можна розпочинати починаючи з 90-х років минулого століття, тобто починаючи з розпаду СРСР і становлення нашої Батьківщини як повноцінного, незалежного і суверенного актора міжнародних відносин нової «пострадянської» геополітичної мапи світу;

9) в умовах світової пандемії, спричиненої COVID-19, рівень домашнього насильства різноманітних видів та форм стосовно дітей та жінок в деяких країнах-членах та нечленах ЄС знизився, а в деяких – підвищився. На жаль, наша країна поки що потрапляє до другої категорії, але автори цієї роботи щиро сподіваються, що із завершенням карантину, що спричинив вимушену ізоляцію людей, ця негативна тенденція завершиться.

GENDER POLICY OF THE EUROPEAN UNION IN UKRAINE: NEW TRENDS AND CONSTANT CHALLENGES

Nadiya Kazakova, Ph. D (Geographical Science), Associate Professor, Head of the chamber International Economic Relations by Artur Golikov, V.N. Karazin Kharkiv National University, Svobody, 6, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: kazakovan@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4592-1466>

Olha Bulhakova, student, V.N. Karazin Kharkiv National University, Svobody, 6, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: olgabulhakova199@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0077-6728>

This article is devoted to identifying new trends and constant challenges of the EU's gender policy in Ukraine, which has become especially relevant and even inevitable in the context of the post-pandemic global crisis provoked by the spread of the coronavirus COVID-19. The subject of research in the article is the external and internal steps taken by the authorities to implement gender equality in all spheres of life of the Ukrainian people, from the 90s of the last century to the present day. The purpose of this work is to analyze the main stages of the European Union's gender policy in Ukraine and determine the main ways of its implementation at the economic, legal, social, scientific, and educational levels. Objectives: to draw analogies and identify the main differences in the implementation of various mechanisms of gender equality in our state and the EU member states; carry out a detailed analysis of the key gender milestones and concepts embodied in the European Neighbourhood Policy (ENP); trace the dynamics and main trends of gender ratings in Ukraine based on the Global Gender Gap Report and consider the prospects for overcoming any manifestations of gender inequality in our state with personal recommendations for their elimination. The general scientific methods that were used in this work are as follows: historical – for a clear chronology of certain phenomena of the international arena, which influenced the development of gender policy in Ukraine in a variety of ways; comparative and content analysis – to highlight the main trends in the development of equality between representatives of both sexes and different genders in the EU countries (taken as a model in this case) and in our country, taking into account the peculiarities of the mentality and the so-called "psychological" genotype of each of the selected peoples. The results obtained: the EU gender policy in Ukraine is a component of

the social policy of our state and that is why it is still insufficiently supported by a number of leading institutions of national importance. Conclusions: the actualization of the issue of gender equality in our country is explained at the moment by two main factors - an increase in the number of suicides among males as a result of the psychological and economic crisis caused by the consequences of the COVID-19 pandemic, and a significant "jump" in such a phenomenon as domestic violence due to the spread of the above-mentioned infection; it is necessary to introduce national educational programs to disseminate academic knowledge regarding gender equality issues among all clusters of Ukrainian society, especially among children, youth and the elderly, who are usually considered to be the most vulnerable categories of the population in any country.

Key words: gender, gender policy, Europe, EU, feminization, international relations, Strategy of gender equality.

ГЕНДЕРНАЯ ПОЛИТИКА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В УКРАИНЕ: НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПОСТОЯННЫЕ ВЫЗОВЫ

Казакова Надежда Артуровна, канд. геогр. наук, доцент, зав. каф. международных экономических отношений им. Артура Голикова, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, пл. Свободы, 6, г. Харьков, Украина, 61022, e-mail: kazakovan@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4592-1466>

Бугакова Ольга Алексеевна, студентка, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, пл. Свободы, 6, г. Харьков, Украина, 61022, e-mail: olgabulgakova199@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0077-6728>

Статья посвящена определению новых тенденций и постоянных вызовов гендерной политики ЕС в Украине, что стало особенно актуальным и даже неизбежным в условиях пост-пандемического глобального кризиса, спровоцированного распространением коронавируса COVID-19. Предметом исследования в статье выступают внешние и внутренние шаги со стороны власти по воплощению гендерного равноправия во всех сферах бытия украинского народа, начиная с 90-х годов прошлого века и до сегодняшнего дня. Цель данной работы заключается в анализе основных этапов гендерной политики Европейского Союза в Украине и определению основных путей ее внедрения на экономическом, правовом, социальном и научно-образовательном уровнях. Задачи: провести аналогии и определить главные различия по имплементации различных механизмов гендерного равенства в нашем государстве и странах-членах ЕС; осуществить детальный анализ ключевых гендерных вех и концептов, заложенных в Европейской политике соседства («ЕПС»); проследить динамику и основные тенденции гендерных рейтингов Украины на основании Глобального отчета о гендерном разрыве и рассмотреть перспективы преодоления любых проявлений гендерного неравенства в нашем государстве с изложением личностных рекомендаций по их устранению. Общенаучные методы, которые были использованы в этой работе являются следующими: исторический – для четкой хронологизация тех или иных явлений международной арены, которые самым различным образом влияли на развитие гендерной политики в Украине; компаративный и контент-анализ – для выделения основных тенденций развития равноправия между представителями обоих полов и разных гендеров в странах ЕС (взятых в данном случае за образец) и в нашем государстве с учетом особенностей менталитета и так называемого «психологического» генотипа каждого из выбранных народов. Получены следующие результаты: гендерная политика ЕС в Украине является составляющей социальной политики нашего государства и именно поэтому до сих пор остается недостаточным образом поддерживаемой рядом ведущих институтов общенационального значения. Выводы: актуализация проблематики гендерного равноправия в нашей стране объясняется на данный момент двумя главными факторами – ростом числа самоубийств среди представителей мужского пола в результате психологически-экономического кризиса, обусловленного последствиями пандемии COVID-19 и значительного «скачка» такого явления как домашнее насилие вследствие распространения уже указанной инфекции; необходимо введение общегосударственных образовательных программ по распространению академических знаний касательно проблематики гендерного равноправия среди всех кластеров украинского общества, особенно среди детей, молодежи и пожилых людей, которых принято относить к наиболее уязвимым категориям населения в любой стране.

Ключевые слова: гендер, гендерная политика, Европа, ЕС, международные отношения, Стратегия гендерного равенства, феминизация.

Література

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://cutt.ly/LynDc00> (дата звернення: 17.04.2021)
2. Ганзицька Т. С. Гендерна політика в Україні: теоретико-правова характеристика. *Форум права*. 2012. № 4. С. 189-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index. (дата звернення: 20.04.2021)
3. Найдич М. А. Гендерна проблематика у політиці Європейського Союзу. 2012. С. 195-200
4. Kisselyova O. Gender Implications of the European Union – Ukraine Trade Relations. 2007. P. 2
5. Державна фіскальна служба України (2021) Європейська політика сусідства та потенціал нової Посиленої угоди Україна – ЄС як чинники європейської інтеграції України. URL: <https://cutt.ly/Ub6NUwX> (дата звернення: 25.04.2021)
6. План дій «Україна – Європейський Союз». Верховна Рада України. URL: <https://cutt.ly/YunGszD>

7. European neighbourhood and partnership instrument (2006) Ukraine. Country strategy paper 2017-2013. P.2
8. World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/rankings/> (Last accessed: 17.04.2021)
9. Top Ten. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/top-ten/> (Last accessed: 1.05.2021)
10. The Global Gender Gap Report 2013. P. 8
11. Індекс гендерного розриву: в Україні та світі. Київський політехнік. URL: <https://kpi.ua/2019-kp8-2> (дата звернення: 5.05.2021)
12. Global Gender Gap Report 2020. URL: <https://cutt.ly/zynLx26> (Last accessed: 7.05.2021)
13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Верховна Рада України. URL: <https://cutt.ly/EynVxRQ> (дата звернення: 8.05.2021)
14. Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року. Gender Museum. URL: <http://gender.at.ua/load/1-1-0-201> (дата звернення: 5.04.2021)
15. Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/249175778> (дата звернення: 15.05.2021)
16. Урядом затверджено Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. Урядовий портал. URL: <https://cutt.ly/gynKqIA> (дата звернення: 18.05.2021)
17. Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. Урядовий портал. URL: <https://cutt.ly/gynKtBF> (дата звернення: 20.05.2021)
18. «Стратегія впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020». Всеосвіта. URL: <https://cutt.ly/HynKg7k> (дата звернення: 30.04.2021)
19. Про гендерну політику в Україні. Всеукраїнська мережа осередків гендерної освіти. URL: <https://cutt.ly/CynKbCG> (дата звернення: 7.05.2021)
20. Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/249175778> (дата звернення: 8.05.2021)
21. Совместная декларация Саммита Восточного партнерства. Представительство Европейского союза в Беларуси. URL: <https://cutt.ly/yunLqC8> (дата обращения: 17.05.2021)
22. На равных? Как Украина решает вопросы гендерного равенства. Рада зовнішньої політики «Українська призма». URL: <https://cutt.ly/RynLt5V> (дата обращения: 18.05.2021)
23. Домашнее насилие та карантин: в умовах обмежень проблема загострюється. EUAM Ukraine. URL: <https://cutt.ly/KynLaux> (дата звернення: 12.05.2021)
24. ГО «Ла Страда-Україна». URL: <https://cutt.ly/GynLlv9> (дата звернення: 10.05.2021)

References

1. Закон України «Pro zabezpechennja rivnih prav ta mozhливостей zhinok i cholovikiv» vid 08.09.2005 № 2866-IV [Law of Ukraine "On ensuring equal rights and opportunities for women and men" dated 08.09.2005 No. 2866-IV]. Available at: <https://cutt.ly/LynDc00> (accessed (17.04.2021)) (in Ukrainian)
2. Ganzыcka T. S. (2012) Genderna polityka v Ukraini: teoretyko-pravova charakterystyka [Gender Policy in Ukraine: Theoretical and Legal Characteristics]. Forum prava. № 4. P. 189-193. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index. (accessed (20.04.2021)) (in Ukrainian)
3. Najdych M. A. (2012) Genderna problematyka u polityci Jevropejskogo Sojuzu [Gender Problems in the Policy of the European Union]. P. 195-200 (in Ukrainian)
4. Kiselyova O. (2007) Gender Implications of the European Union – Ukraine Trade Relations. P. 2
5. State Fiscal Service of Ukraine (2021) Jevropejska polityka susidstva ta potencial novoi Posylenoi ugody Ukraina – JeS jak chynnyky jevropejskoi integracii Ukrai'ny [European Neighborhood Policy and the potential of a new enhanced Ukraine-EU-EU-Ukraine factors as factors in the European integration of Ukraine]. Available at: <https://cutt.ly/Ub6NUwX> (accessed (25.04.2021)) (in Ukrainian)
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2005) Plan dij «Ukraina – Jevropejskij Sojuz» [Action Plan "Ukraine - European Union"]. Available at: <https://cutt.ly/YynGszD> (accessed (26.04.2021)) (in Ukrainian)
7. European neighbourhood and partnership instrument (2006) Ukraine. Country strategy paper 2017-2013. P.2
8. World Economic Forum (2016) Available at: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/rankings/> (accessed (17.04.2021))
9. Top Ten (2016) Available at: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/top-ten/> (accessed (1.05.2021))
10. The Global Gender Gap Report (2013) P.8
11. Kiev Polytechnic (2019) Indeks gendernogo rozryvu: v Ukraini ta sviti [The index of gender gap: in Ukraine and the world]. Available at: <https://kpi.ua/2019-kp8-2> (accessed (5.05.2021)) (in Ukrainian)
12. Global Gender Gap Report (2020). Available at: <https://cutt.ly/zynLx26> (accessed (7.05.2021))
13. Verkhovna Rada of Ukraine (2015) Uгода pro asociaciju mizh Ukrainoju, z odnijej storony, ta Jevropejskym Sojuzom, Jevropejskym spivtovarystvom z atomnoi energii' i ihnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on one side, and the European Union, the European

Community of Atomic Energy and their Member States, on the other party]. Available at: <https://cutt.ly/EynVxRQ> (accessed (8.05.2021)) (in Ukrainian)

14. Gender Museum (2013) Derzhavna programa zabezpechennja rivnyh prav ta mozhlyvostej zhinok i cholovikiv na period do 2016 roku [State program for ensuring equal rights and opportunities for women and men for the period until 2016]. Available at: <http://gender.at.ua/load/1-1-0-201> (accessed (5.04.2021)) (in Ukrainian)

15. Government portal (2016) Strategija reformuvannja derzhavnogo upravlinnja Ukrainy na 2016-2020 roky [Strategy for reforming the public administration of Ukraine for 2016-2020]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249175778> (accessed (15.05.2021)) (in Ukrainian)

16. Government portal (2018) Urjadom zatverdzheno Derzhavnu socialnu programu zabezpechennja rivnyh prav ta mozhlyvostej zhinok i cholovikiv na period do 2021 roku [The Government approved a state social program to ensure equal rights and opportunities for women and men for the period up to 2021]. Available at: <https://cutt.ly/gynKqIA> (accessed (18.05.2021)) (in Ukrainian)

17. Government portal (2018) Derzhavna socialna programa zabezpechennja rivnyh prav ta mozhlyvostej zhinok i cholovikiv na period do 2021 roku [State Social Program for ensuring equal rights and opportunities for women and men for the period up to 2021]. Available at: <https://cutt.ly/gynKtBF> (accessed (20.05.2021)) (in Ukrainian)

18. Vseosvita (2018) «Strategija uprovadzhenja gendernoi rivnosti ta nedyskryminacii u sferi osvity «Osvita: gendernyj vymir – 2020» ["Strategy for the introduction of gender equality and non-discrimination in the field of education" Education: gender dimension - 2020 "]. Available at: <https://cutt.ly/HynKg7k> (accessed (30.04.2021)) (in Ukrainian)

19. All-Ukrainian network of gender centers (2017) Pro gendernu polityku v Ukraini [About Gender Policy in Ukraine]. Available at: <https://cutt.ly/CynKbCG> (accessed (7.05.2021)) (in Ukrainian)

20. Government portal (2016) Strategija reformuvannja derzhavnogo upravlinnja Ukrainy na 2016-2020 roky [Strategy for reforming the public administration of Ukraine for 2016-2020]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249175778> (accessed (8.05.2021)) (in Ukrainian)

21. Representation of the European Union in Belarus (2017) Sovmestnaja deklaracyja Sammyta Vostochnogo partnerstva [Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit]. Available at: <https://cutt.ly/yynLqC8> (accessed (17.05.2021)) (in Russian)

22. Board of Foreign Policy "Ukrainian Prism" (2016) Na ravnyh? Kak Ukraina reshaet voprosy gendernogo ravenstva [On equal? How Ukraine solves gender equality issues] Available at: <https://cutt.ly/RynLt5V> (accessed (18.05.2021)) (in Russian)

23. EUAM Ukraine (2020) Domashnje nasylstvo ta karantyn: v umovah obmezhen problema zagostrjujetsja [Homemade violence and quarantine: In conditions of restrictions, the problem is exacerbated]. Available at: <https://cutt.ly/KynLaux> (accessed (12.05.2021)) (in Ukrainian)

24. Public Organization «La Strada-Ukraina» (2021). Available at: <https://cutt.ly/GynLlv9> (accessed (10.05.2021)) (in Ukrainian)

Статтю отримано 26 грудня 2020 р.